

S a Ź e t a k

Jasna Melvinger, Pedagoški fakultet, Osijek
UDK 801.56:808.62, izvorni znanstveni članak, primljen za tisak travnja 1988.

Onaj koji and onaj tko

The article exemplifies equivalent use of the expressions *onaj koji* and *onaj tko* in dependent clauses. Attention is also drawn to the differences, both in their structure and referential meaning.

VELIKO ILI MALO SLOVO VLASTITIH IMENA U MNOŽINI

Željka Fink

Vlastita se imena relativno rijetko upotrebljavaju u množini. Ova se konstatacija dako ne odnosi na imena pripadnika naroda, narodnosti i etnografskih skupina (*Hrvati, Srbi, Albanci* itd.), na nazive stanovnika izvedenih od imena naseljenih mjesta (*Zagrepcani, Riječani* itd.), na nazive stanovnika izvedenih od imena država, pokrajina, regija, kontinenta, otoka, poluotoka, brda, planina i sl. (*Egipćani, Vojvođani, Zlatiborci* itd.), na vlastita imena koja imaju oblik množine (pluralia tantum) (zemljopisna imena: *Bahamski Otoci, Sejšelski Otoci, Donji Andrijevci, Ploče, Alpe*; imena priredaba: *Balkanske igre, Dubrovačke ljetne igre*; glagoljske spomenike: *Kijevski listići, Praški listići* itd.). Sva ostala vlastita imena (osobna imena, prezimena, nadimci ljudi, imena božanstava, mitoloških bića, životinja, likova iz književnih djela, zemljopisni pojmovi, imena građevina, blagdana, praznika, priredaba, naslovi knjiga, časopisa, novina, zaštićena imena proizvoda i sl.) mogu imati oblike množine iako se to dosta rijetko ostvaruje.

*Gramatika hrvatskosrpskog jezika*¹ u poglavlju o kategoriji broja govori o imenicama koje se upotrebljavaju samo u jednini (singularia tantum). Na prvom mjestu spominje lična imena i prezimena, ali dodaje: „Imena upotrebljavana u množini znače lica istoga imena, ali različitih tjelesnih i duševnih osobina, različitih ličnosti (i po tom se razlikuju od zajedničkih imenica upotrijebljenih u množini). Npr.: Ima mnogo *Stjepānā*. U tom se mjestu gotovo sve ženske zovu *Marije*. Ili znače članove jedne porodice (dinastije) istoga imena; npr.: Shakespeare je pisao o *Richardima* (tj. o Richardu II i III) i *Henricima* (tj. o Henriku IV, V, VI, VII). U njihovoj porodici bilo je više *Sōffijā*. — Prezimena u množini upotrijebljena znače članove jedne porodice (dinastije) istoga prezimena. *Petrovići* su se odselili u grad. Posljednji *Stipančići* su glavna lica u romanu istoga imena. Krleža je živo prikazao *Glembajeve* i *Klanfare* u svojim dramama i pripovijetkama. U Bosni su vladali *Kotromanići*, a u Srbiji *Nemanjići*.” (Str. 40, 41.). Na drugom mjestu spominje neka zemljopisna imena. Gotovo identično određenje ponavlja se i u *Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva*², pod natuknicom *singulare tantum*.

¹ Brabec-Hraste-Živković, Zagreb, 1966.

² R. Simeon, Zagreb, 1969.

Nas u ovom članku ne zanimaju množine vlastitih imena navedenog tipa jer su one uobičajene i o njima, po mojemu mišljenju, ne bi trebalo ništa posebno govoriti. U središtu interesa ovog rada jest množina osobnih imena mnogo rjeđe spominjana u pravopisima, gramatikama i sličnim priručnicima. Tako, na primjer, autori Silić i Rosandić u *Osnovama morfologije i morfostilistike*³ navode:

„Imaju li vlastita imena množinu?”

Vlastita imena upućuju na pojedinačno (u svemiru). Stoga ni njih ne možemo uvrstiti u imenice raščlanjive na brojive jedinice. *Petrovići* ne znači više jedinica iste osobe (koja se zove *Petrović*), nego više osoba (koje se zovu *Petrović*).

Što onda znači *Platona* u I danas nam treba *Platona*?

U tom slučaju *Platoni* znače tip ljudi. – Takva upotreba množine ima stilističku ulogu.” (Str. 116.)

Sovjetski udžbenik *Sovremennyj russkij jazyk*⁴ nabraja tri slučaja množine vlastitih imena:

1. kad označavaju zajedničke crte, zajedničke osobitosti (*Manilovi, Hlestakovi*),
2. pojedinci s istim prezimenom,
3. članovi porodice s istim prezimenom (str. 105).

I naposljetku Gužvin udžbenik *Sovremennyj russkij literaturnyj jazyk*⁵ na str. 49, nabrajajući slučajeve u kojima je moguća množina imenica singularia tantum, na posljednje mjesto stavlja nosioce istog prezimena, pripadnike iste porodice i tipičnost (*Karamazovi, Oblomovi*).

Nas, naravno, ovdje zanimaju upravo određenja tipa, tipičnosti, zajedničkih osobina. Željela bih, u prvom redu, dati nešto opširnije određenje takve množine i, na osnovu skupljenih primjera, utvrditi pišu li se takva imena velikim ili malim početnim slovom. Naime, nijedan nama dostupan pravopis ne definira kako treba pisati takva imena u množini. Pravopisi hrvatskog ili srpskog⁶, slovenskog⁷, ruskog⁸, i poljskog jezika⁹ ne spominju lična imena u množini, a pravopisi makedonskog¹⁰ i češkog¹¹ govore o jednini vlastitih imena kod kojih dolazi do prijenosa značenja. I što je za ovaj rad osobito važno, govore da takve imenice više nisu vlastita imena, već su prešle u opće i da ih treba pisati malim slovom. Tako se u Pravopisu makedonskog jezika spominju imena ili prezimena (u jedni-

³ Zagreb, 1985.

⁴ Od redakcije P. P. Šuby, čast' 2, Minsk, 1981.

⁵ Čast' 2, Kiev, 1979.

⁶ Anić-Silić, Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb, 1986; D. Boranić, Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb, 1947; Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika s pravopisnim rječnikom, MH-MS, Zagreb – Novi Sad, 1960; Pravopis hrvatskosrpskog jezika, školsko izdanje, MH-MS, Zagreb – Novi Sad, 1962.

⁷ Slovenski pravopis, SAZU, Ljubljana, 1950.

⁸ Orfografičeskij slovar' russkogo jazyka, AN SSSR, Institut jazykoznanija, Moskva, 1959.

⁹ Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, Ortografia polska, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1968.

¹⁰ B. Vidoeski, T. Dimitrovski, K. Koneski, K. Tošev, R. Ugrinova-Skalovska, Pravopis na makedonskiot literaturnen jezik, Skopje, 1977.

¹¹ Československá akademie věd. Pravidla českého pravopisu, Praha, 1974.

ni) koja se upotrebljavaju u pogrdnom značenju i navode se primjeri: „*juda, kvisling, donžuan, mecena, mentor*” (str. 34). Pravopis češkog jezika govori o vlastitim imenima koje prelaze u opće imenice: „*xantipa* (zla žena), *jidáš* (zrádce), *lazar* (ubožák), *mecenás* (dobrodinec), *honza, janek* (hlupák), *kašpar* (komediant), *donchuán* (svůdce), *donkíchot* (bláhový snělek)” (str. 67).

Iz raznih sam izvora ispisala 17 rečenica i grupirala ih prema tipu vlastitog imena:

1. osobna imena (u korpusu su zastupljena imena i prezimena ljudi)

Majka im se namučí

I promukne, brale,

Dok prikupi u jato

Te *Kolumbe* male.” (Čudni su to pilići)

(Jovan Jovanović Zmaj, *Drveni konjić*, Zagreb, 1984.)

„I danas nam treba *Platona*.”

(Isto kao bilj. 3.)

„Neki novi *Lisjaki*” (naslov)

VI¹², 20. 5. 1985, str. 11.)

„Ostaje da sačekamo hoće li ovaj potez splitskog 'Logosa' uroditi plodom i izazvati i ostale izdavače ili će na slikovnicama i dalje razni *Šijani* dizati masne pare.”

(Između podvale i gluposti, VI. 23. 10. 1986, str. 2.)

„– Bez političkih pokrića razni *Fikreti Abdići* su kao riba na suhom – piše 'Borba' i dodaje: 'Hakija Pozderac' je preneuvjerljiv 'kišobran'.”

(Prijetnje i smrću, VI. 31. 8. 1987. str. 5.)

2. likovi iz književnih djela, Biblije, mitova, opera, crtanih filmova

„*Znanost za cicibane*” (naslov)

(VI. 10. 6. 1987, str. 31)

„*Wolfgang Rohl* objašnjava kompleks maloljetnih *Eva* koje u sebi sjedinjuju zelenu voćku i fatalanu ženu.”

(*Lolite* nisu naivne, Izbor, 6/1987, str. 92.)

„Ma koliko se *Eme* žalile, djevojčice–žene ostaju godinama u modi.”

(Isto, str. 94.)

„A sada da se malo rashladimo: profesionalne *Lolite* uopće nisu ona nevina janjad kakvom ih prikazuju.”

(Isto, str. 95.)

– Brod! Brod! – deremo se kao pravi dugogodišnji *Robinzoni*. Lamatamo rukama, grlimo se, klikćemo.

(A. Šoljan, *Drugi ljudi na Mjesecu*, Zagreb, 1978, str. 125.)

„Ni to nije bilo dovoljno *nevjernim Tomama* koji i dalje otvoreno sumnjaju da je *Lindy* 'anđeo zla' koji je tko zna kakvim nadljudskim moćima općinio pravdu.”

(Žrtva ili anđeo zla?, VI, 22. 11. 1987, str. 19.)

„U Tehnološkom zavodu Sveučilišta u državi Massachusetts (SAD) pojavili su se novi *Dedali*.”

(Kreta dobiva *Ikara*, VI. 27. 6. 1987, str. 35.)

¹² Večernji list.

„Pod tuđim krovom
Kako žive zagrebačke *pepeljuge*?” (naslov)
(Vl. 6, 11. 1986, str. 21.)

„Možda su pomislile da se, evo, materijalizirao neki potajni san, kolažiran iz *Brigitte* ili *Petre*, da su se iznenada s galerije spustile nasred scene u neku operu punu bijelih *pinkertona*.”

(A. Šoljan, *Drugi ljudi na Mjesecu*, Zagreb, 1978, str. 172.)

„Budući analitičari zacijelo će morati u ponečemu dati i za pravo našim „*mrgudi-ma*”.

(*Mrgudi* o izborima, Vl. 3. 4. 1986, str. 2.)

3. Vlastita geografska imena (grad)

„Zbog tih tvrdnji javio se predstavnik sovjetske vlade Genadij Gerasimov, koji je izjavio da u Sovjetskom Savezu nije bilo nikakvih nesreća, nekih novih *Černobila*.”
(Vl. 15. 4. 1987, str. 14.)

4. vlastita imena tvornica

„U jednoj prodavaonici 'Plasmesa' prodaju uvozni sok. U kartonskoj ambalaži. Uvozimo ga i pored svih '*Badela*', '*Fructala*'...”
(Hozleki, Vl. 2. 12. 1987, str. 8.)

U korpusu se najčešće pojavljuju razni likovi što još ne znači da su oni i inače najfrekventniji.

Pogledajmo što zapravo označavaju te množine.

1. Tu se ponajprije radi o prijenosu osobine ili osobina karakterističnih za dotičnu osobu, lik, vlastito geografsko ime ili ime tvornice na najmanje dvoje ili cijelu grupu ljudi ili pojmova. Bitna obilježja se uvijek prenose na više od jedne osobe ili pojma.

2. Gubi se izravna veza s osobom, likom ili nekim drugim pojmom.

3. To se osobno ime samo „posuđuje” da bi se što kraće, a ujedno bolje, plastičnije, originalnije mogle izraziti osobine nekih osoba ili pojmova. Ni u kom slučaju nije svejedno kažemo li: „Kako žive zagrebačke pepeljuge” ili Kako žive zagrebačke kućne pomoćnice; „Znanost za cicibane” ili Znanost za malu djecu itd.

Na isti način bi mogla, čini mi se, sva vlastita imena biti upotrebljavana u množini. Međutim, treba naglasiti da vlastita imena u množini ako se koriste u navedenim značenjima gube obilježja vlastitih imena i prelaze u opće imenice. Tako Černobil prestaje biti konkretan grad u kojem je eksplodirala nuklearna centrala, već postaje simbol svih mogućih mjesta gdje bi se mogla desiti ili gdje se desila takva nesreća. Mrgud više nije konkretan lik iz crtanog filma, već u množini postaje bilo koja grupa ljudi koja s nepovjerenjem i odbojnošću prilazi svakom problemu, koja negira sve i mrzi sve i svakoga itd.

A sada da prijedemo na drugi aspekt problema: kako pisati takve oblike – s velikim ili s malim početnim slovom. U većini rečenica imena su napisana s velikim slovom (13: 4). Kad su u pitanju prezimena i imena ljudi, dvojbe nema – sva su napisana s velikim početnim slovom. I grad i nazivi tvornica napisani su s velikim slovom. Nedoumica (prema priloženom korpusu) očito nastupa kad su u pitanju likovi: 5 primjera je s velikim slovom, a 4 s malim. S velikim su slovom napisana sljedeća imena: Eve, Eme, Lolite, Dedali i Robinzoni, a malim: cicibani, pepeljuge, mrgudi i pinkertoni. Gotovo je nemoguće shvatiti zašto je baš tako, ali kao da se nameće pomalo neozbiljan zaključak: što je izvor „oz-

biljniji”, veliko slovo je češće. Za malo slovo rezervirana je dječja književnost, bajke, crtni filmovi i opere. Čudno je, na primjer, zašto se u istoj knjizi A. Šoljana jedanput pojavljuje veliko slovo (Robinzoni), a drugi put malo (pinkertoni).

U takvim bi se slučajevima, po mom mišljenju, vlastito ime u množini trebalo pisati malim slovom. Ono je naime izgubilo izravnu vezu s osobom, pojmom, nazivom itd. i prešlo u opće imenice, dakle, došlo je do prijenosa značenja i osobina na najmanje dvoje ljudi i sl. Pitanje je samo koliko se naše navike mogu mijenjati (primjeri ipak potvrđuju znatno češću upotrebu velikog slova unatoč tomu, ili baš zbog toga, što pravopisi to ne normiraju) i koliko bismo pisanjem malog slova ponekad zbunili čitatelje (u čijoj je svijesti veza između novonastale opće imenice i vlastitog imena, čini se, vrlo jaka; čak ih i naše i sovjetske gramatike, u kojima sam našla takve primjere, pišu s velikim slovom!) pogotovo kad bi se spominjalo manje poznato osobno ime. No, bez obzira na moguća kolebanja u pogledu pisanja malog ili velikog slova, pravopisi bi to trebali normirati i uvesti kao jedno od pravila o pisanju vlastitih imena.

Slična pojava moguća je i s vlastitim imenima u jednini kao što navode pravopisi češkog i makedonskog jezika. I ta su imena izgubila svoje prvotno značenje, zadržala su svojstva, karakteristike navedene osobe, geografskog pojma, nekog naziva i sl. Razlika je u tome što se ovdje vlastito ime, od kojeg se posuđuje osobina ili osobine, uspoređuje, odnosno njihove se osobine prenose na jednu osobu, pojam ili zemljopisni naziv i sl. Navest ću neke primjere:

Pripreme za neuobičajeno vjenčanje

Polijeće vršačka *’Dinastija’* (naslov)

(Vjesnik, 17. 7. 1987, str. 20.)

„Studentski *’babilon’* (naslov)

(VI. 7. 7. 1987, str. 23.)

„Religiozni park smješten na rubu Sjeverne i Južne Karoline pravi je *’Disneyland’* komercijalizacije Krista.”

(Rat propovjednika, Izbor, 7/1987, str. 77.)

U ovim je primjerima vlastito ime napisano na tri različita načina: velikim slovom s navodnicima i bez njih i malim slovom.

S obzirom da je ova pojava vrlo slična prethodnoj (množini vlastitih imena s prijenosom značenja), na nju bih primijenila isti zaključak.

Spomenula bih još dva slučaja upotrebe osobnog imena u množini koji se također ne spominju u pravopisima, a razlikuju se od prethodnog.

Osobno ime (ne prezime) ili nadimak u množini označava cijeli narod, narodnost, naciju. Obično se uzimaju najrasprostranjenija imena dotičnog naroda ili najkarakterističnija za nj i poistovjećuju se sa cijelim narodom. Ovdje nije došlo niti do prijenosa značenja, niti do naznačavanja tipova, osobina ili slično, pa smatram da takve primjere vlastitih imena u množini treba pisati s velikim početnim slovom.

„Otkuda dolaze podjele na *’Janeze, Hase, Kire, Dragane’* – upitao je Šabanović”.

(Nacionalizam, VI. 14. i 15. 6. 1986, str. 2.)

„Za Hajtla se, onako uneređena u širokim hlačama, pod šeširom, s nemarno zadjenutom košuljom i otegnutim izgovorom, već poodavna govori da je zaštitni znak svih *’Lala’*, a što se tiče Balaševića, niste jednom i sami rekli da je on *’pravi Lala’*.”

(Prsti Marije Terezije, VI. 5. 1. 1988. str. 10).

„I jedna i druga ocjena stoje, ali da li ste se ikad zapitali zašto njih dvojicu i ostale Vojvodane zovu *Lalama*?”

(Isto.)

Lično ime u množini ima još jedno značenje: ono se identificira s djelom ili djelima nekih književnika, kompozitora, znanstvenih radnika itd. Takvi primjeri nedostaju u korpusu, pa ću ih sama navesti:

Polica mi je puna *Krleža*.

Jučer sam kupila pet *Marinkovića*.

U obje je rečenice, dakako, riječ o knjigama tih pisaca. Niti se tu vlastito ime ne pretvara u opću imenicu, pa ga u takvim slučajevima treba također pisati s velikim slovom.

Dakle, množina vlastitih imena se, po mom mišljenju, piše isključivo velikim slovom u sljedećim slučajevima (ovdje ću dodati i primjere navedene u nekim pravopisima i gramatikama):

1. ako je riječ o ljudima s istim imenom i/ili prezimenom:
U razredu su tri Sanje.
2. kad su ljudi s istim prezimenom u rodbinskim odnosima ili se radi o članovima porodice koji nisu u direktnom srodstvu:
braća Karamazovi, Kovačići (tj. porodica Kovačić),
3. kada ime ili nadimak u množini označava cijeli narod, naciju, narodnost i sl,
4. kad se vlastito ime u množini poistovjećuje s djelom ili djelima dotične osobe.

S a ž e t a k

Željka Fink, Filozofski fakultet, Zagreb

UDK 801.1:808.62, izvorni znanstveni članak, primljen za tisak 18. ožujka 1988.

Upper and Lower-Case Letters with Proper Names in Plural

The use of upper and lower-case letters with proper names in the plural is discussed. The use of lower-case letter is suggested with proper names whose meaning is figurative rather than primary.

LEKSIČKE DVOSMISLICE I PREVODITELJSKA POKLIZNUČA

Marko Kovačević

Nedavno uzeh u ruke antologiju hrvatske poezije na francuskom¹ i listajući je i prisjećajući se izvornih stihova primijetih neke pogreške te mi se učini da bi se bilo korisno na njih osvrnuti. Riječ je prije svega o višeznačnim riječima koje su svojevrsna zamka u prevodenju, osobito u prevodenju pjesničkih tekstova; stoga nije neobično da prevoditelj takvim dvosmislicama katkad dadne približno tumačenje, katkad im suzi značenje, a katkad se na njima i poklizne.

¹ Slavko Mihalić et Ivan Kušan. *La poésie croate des origines à nos jours*, Éd. Seghers, Paris, 1972.